

BUITEN

2^E JAARGANG N^O. 30.

ZATERDAG 25 JULI 1908.

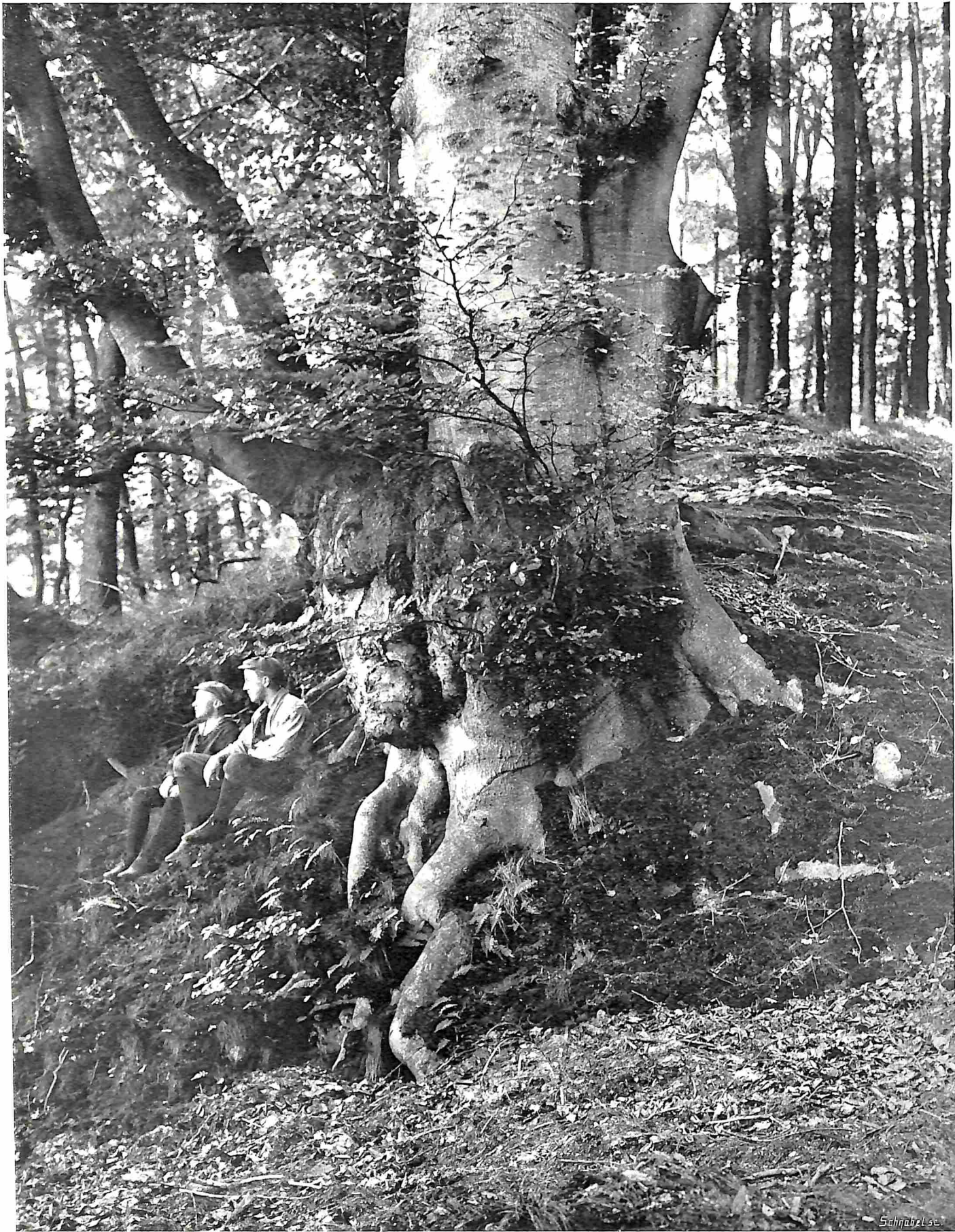

Foto Aug. F. W. Vogt.

„BIJ DEN OUDEN BOOM.”

REDACTIE:
HENRI VAN BOOVEN, te HILVERSUM
MEDEWERKERS.

ARCHITECTUUR, (Gebouwen, woninginrichting, meubelen, verlichting, verwarming, enz.) TUINARCHITECTUUR, PLAATSBSCHRIJVING: A. F. VAN BEURDEN, H. VAN DER BORCH VAN VERWOLDE, S. v. H., J. W. HANRATH, E. RUEMPOL, LEONARD A. SPRINGER, D. F. TERSTEEG, P. WESTBROEK.
BLOEMEN- EN MOESTUIN; (Serres, kassen, enz. vruchtboomen, sierheesters). J. G. BALLEGO, K. BERENDSEN, JAC. B. BRINK, E. H. J. CUNAEUS, A. FIET, J. J. KRUYFF, E. TH. WITTE.
FOKKEN EN KWEEKEN: (Paarden, runderen, wolven, honaen, pluimvee en ander gevogelte, visschen, bijen): F. BLAAUW, G. C. DUVAL VERWEY, CHR. H. J. RAAD, S. SPANJAARD LZN., JOH. PH. TUYT.
FOTOGRAFIE: J. A. BAKHUIS, M. A. BOER, F. F. BRUYNING JR., DR. A. J. M. GARJEANNE, AUG. F. W. VOGT, MEVR. C. DE VRIES-BLOM.
HYGIENE, (Tuinsteden) OPVOEDING EN ONDERWIJS: J. BRUINWOLD RIEDEL, G. H. DEMMINK, J. C. G. GRASÉ.
LANDBOUW, LANDBOUW-ECONOMIE, HEIDEONTGINNING EN BOSCH-CULTUUR: (Cultuurplanten, woudflora, veredeling van gewassen, enz.) L. BROEKEMA, F. F. BRUYNING JR., J. P. VAN LONKHUIZEN, J. RINKES BORGER, J. Z. TEN RODENGATE MARISSSEN, A. J. VAN SCHERMBECK, C. G. SPENGLER, DR. J. J. OTT DE VRIES.
LEVENDE NATUUR EN LETTERKUNDIGE BIJDAGEN: MEJ. A. BIENFAIT, MEJ. C. BIENFAIT, M. J. BRUSSE, MEVR. A. BIJL VAN SLOOTEN, BERN. CANTER, J. DAALDER DZN, P. FRANSSEN JZN., DR. A. J. M. GARJEANNE, G. DE GRAAF, E. HEIMANS, MEVR. HOFFMANN, W. C. VAN MEURS, DR. EDW. B. KOSTER, M. KRAMER, JOH. DE MEESTER, HENRI MEIJER, J. REDDINGIUS, MEJ. B. STOLK, DREYES UITTERDIJK.
METEOROLOGISCHE EN ASTRONOMISCHE MEDEDEELINGEN: DR. C. SCHOUTE, J. VAN DER BILT, PROF. DR. A. A. NULAND.
SPORT: (Cricket, golf, hockey, kaatsen, lawntennis, voetbal, ijskolf (bandy), enz.; paardensport; jacht en jachthonden; automobilisme, wielrijden, toerisme; roeien, zeilen, zwemmen, visschen, watertochtsjes; biljarten, schermen, vuistvechten, enz.; wedstrijd) J. COUCKE, A. W. H. W. H. R. VAN MANEN.

INHOUD:

"Bij den ouden boom", Illustratie.	blz. 349
"Poeren", door J. Daalder Dz.	" 350
Nuuspeet op de Veluwe, door J. A. Doesburg Lannooy	" 351
Een Nederlandsche Overwinning	" 351
Modelhoederij "Het Huis ter Aa", door E. Ruempol, geïllustreerd, (slot).	" 352
Een Honderd-jarige, door Bernard Canter	" 356
Weerzoorspellingen, door P. Franssen Jz.	" 357
Dutch Gardens, door Leonard A. Springer, geïllustreerd (slot).	" 357
Dure balbouquetten, door E. Th. W.	" 360

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Bij iedere rubriek wordt gelegenheid voor correspondentie opengesteld en gelieve men vragen aan de Redactie te richten.

Fraaie foto's zullen gaarne ter beoordeeling ontvangen worden. Te adresseeren aan de Redactie of aan de Uitgevers. De inzender verzuijme vooral niet duidelijk zijn naam en adres te vermelden; ook achter op de foto's.

Van tijd tot tijd zullen prijsvragen voor de beste foto's op een of ander gebied worden uitgeschreven.

De Uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene annonce, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

„POEREN”.

DE Leidsche „peueraar”, beschreven door Hildebrand, is algemeen bekend. 't Is dan ook niet voor hem, dat aandacht gevraagd wordt, maar voor onze kustbewoners der Zuiderzee, die dikwijls uit „peuren” of „poeren” gaan. In gedachte maken we een tochtje mede met een paar visschers, om te zien, hoe alles er toegaat.

Zie, daar ligt het tamelijk smalle bootje, waarmee we straks op korten afstand van den wal het werk zullen verrichten. 't Vaartuigje ligt nu nog op het droge, maar wanneer de vloed opkomt, zal 't spoedig vlot zijn. Er moet dan ook eerst nog voor het noodige aas gezorgd worden, en dat is te vinden in de zandbank. Men gebruikt hiervoor „pieren”, dat zijn dikke wormen, veel gelijkende op aardwormen, doch korter en dikker en levende in den zeebodem. De visschers hebben een vork met vier breede tanden medegebracht, die „piervork” genoemd wordt. Evenals de aardwormen de verzwoegen aarde op de welbekende wijze door de aarsopening uitwerpen en massa's gekrulde aardhoopjes in de humusrijke weiden opwerpen, evenzoo zien wij op den bij ebbe droogvallenden zeebodem talrijke krulletjes liggen, op dezelfde wijze als bij de aardwormen. Hier beginnen de visschers te delven, wat niet zoo'n gemakkelijk werkje is, want de natte grond zuigt, als het ware, het werktuig vast. Gedurig worden evenwel pieren gevonden, die tijdelijk in een ouden klomp bewaard worden. Als de visschers oordeelen, dat er „zat

pieren” zijn, begeven we ons in het bootje, om in afwachting van het vloedgetijde, de „poeren” in gereedheid te brengen. De pieren moeten nu aan wollen draden worden geregen, wat een vies werkje is, daar men een stopnaald door de volle lengte van de pierenlichamen moet heenwerken, wat niet zonder protest van de kronkelende wormen gebeurt. Heeft men zoo een twintig beesten aan een langen sajetroad, dan worden ze tot een bosje vereenigd en gebonden aan een touwtje van een paar meters lengte, dat weder aan een korten hengelstok is bevestigd. Meer is er niet noodig.

Zoo zijn eindelijk eenige „poeren” in gereedheid gebracht, en weldra zal met het werk aangevangen kunnen worden. De zandbank wordt weldra verzilverd door een dun laagje water, dat over komt spoelen, en tal van zeezwaluwen en meeuwen verschijnen met het opkomende water, om er het een en ander wat van hare gading is, uit te visschen. Spoedig komt er beweging in het bootje, en we worden nu voortgeboord naar een diepere plaats, waar ook bij ebbe nog water blijft staan. Hier is „de waard”, zooals de ondiepte genoemd wordt, begroeid met zee gras (*Zostera marina*) en hier wordt de dreg uitgeworpen. Van golfslag is hier weinig of niets te bespeuren, wat ook te danken is aan dat zee gras, en hier leven gaarne palingen, botten, scharren en andere visschen op den zeebodem.

Ziezoo, het visschen kan beginnen. Elk der visschers neemt een „poer”, die op een hengel gelijkt, doch dobber en hoek ontbreken er aan, zoodat het voor den oningewijde wel een raadsel is, hoe men er visch mede vangen kan. 't Duurt niet lang, of een der „poeren” wordt opgehaald, en een oogeblik later spartelt en kronkelt reeds een dikke paling op den bodem van het bootje. 't Is nog veel gemakkelijker dan met een hoek te visschen, want onmiddellijk gaat de „poer” weer te water, en men is geheel vrij, om, als bij het gewone hengelen, den hoek los te maken, wat door den weerhoek soms een lastig werkje is, en om opnieuw te „azen”. Daarbij krijgt men de dieren nog geheel ongeschonden aan boord. Hoe het mogelijk is, de visschen aldus te vangen? Ze willen in de dikke wormen happen, doch terwijl ze er in bijten, blijven de fijne tandjes achter de wolhaartjes van den sajetroad haken, en zoo wordt het mogelijk, den begeerden buit met eene behendige beweging binnen boord te halen.

Nu nog enkele palingen en een paar kleine botten gevangen zijn, worden wij, leeken op het poergebied, uitgenoodigd, onze krachten eens aan het werk te beproeven. Op gevaar af, van door de visschers uitgelachen te worden, nemen we ook een vischtuig ter hand. Een der visschers zegt ons, dat het aas „van en an” den grond moet gehouden worden en dat men moet kunnen voelen, of er iets aan den „poer tornt”. Nu het blijkt dan al spoedig, dat het gevoel in deze ook ontwikkeld moet worden. Wij voelen telkens „tornen”, en bij het ophalen vangen we niets, terwijl de visschers bijna nimmer te vergeefs uittrekken.

Eindelijk voelt mijn makker iets zwaars bij het ophalen, doch hij rukt te hard, slingert den poer veel te hoog, en aan de andere zijde van het bootje ploft de paling, zoo het er een geweest is, weer te water. Gaarne zouden onze visschers in lachen uitgebarsten zijn, doch ze betrachten zooveel mogelijk de stilte, wat voor eene goede vangst noodig is. Dat ze evenwel veel genoeg hebben, blijkt wel uit de gedwongen bewegingen en zeker zullen ze er later op terugkomen.

Ha, daar gevoel ik ook iets aan mijn „poer” trekken, en nu ik ophaal, blijft er ook een dier aan hangen. Doch hoe ik ook schud, de gevangene wil het pierenbosje niet verlaten. Bij de visschers valt steeds dadelijk paling of bot in de boot; bij mij klampt het voorwerp zich als verwoed aan het aas vast. 't Blijkt dan ook weldra, dat ik geen visch, maar een tamelijk sterk ontwikkeld exemplaar van de gewone zee krab heb gevangen, die met haar stevige scharen het aas vasthoudt en met haar kaken het vleesch van mijn pieren verorbert. Hoe ik ook ruk en welke middelen ik ook in het werk stel, ik kan mijn aas niet verlossen van den booze, ook zelfs niet, nu ik haar weder in het zeewater houd, meenende, dat ze gaarne de vrijheid terug zal begeeren. Het beest wil zijn dorado niet verlaten, en slechts met behulp van de visschers kan ik mijn vischtuig vrij krijgen. Fluisterend word ik spottend genoemd „de krabbennieper”, wat ik mij, „hufter in het vak”, maar laat welgevallen.

Spoedig zijn we weer alle vier aan het visschen, en, ofschoon door de visschers wel vijfmaal zooveel wordt buitgemaakt als door ons, bemerken we toch, dat we reeds vorderingen maken. Want af en toe krijgen we een visch boven water en een paar malen reeds haalden we er een binnen boord. Als we af en toe het werk eens medemaakten, zouden we stellig „gewikste poerders” worden. 't Is wel een aardige uitspanning, op deze wijze te visschen, doch velen zullen zeker het klaarmaken van de „poeren”, het „rijgen” der wormen, een walgelijk en vies baantje vinden. Doch 't hoort er nu eenmaal zoo bij. Als we ongeveer drie uren „gepoerd” hebben, vangen we zoo goed als niets meer. Wat de tocht heeft opgeleverd? Hoofdzakelijk palingen, naar gis van de visschers ongeveer vier kilo. Verder zijn het platvisschen, botten, schollen en scharren, die men, bij een weinig studie, wel uit elkander kan kennen. Platvisschen worden de dieren genoemd, omdat ze van rechts naar links platgedrukt schijnen te zijn. De rugvin staat op den scherpen kant van het lichaam en de oogen vindt men aan de gekleurde bovenzijde.

Deze visschen zijn dus asymmetrisch. Aan de onderzijde zijn ze wit, aan de bovenzijde donker gekleurd, zoodat ze niet opgemerkt worden, wanneer ze op den zeebodem liggen. De bot en de eerste is op de rugzijde blauwachtig, maar eenkleurig, de schol heeft roode vlekken op een meer bruinachtigen grond. De de beide andere. Bovendien hebben we ook nog gevangen eenige visschen, die op palingen gelijken, doch minderwaardig zijn. De visschers noemen ze maggies, doch ze heeten Puitaal (*Gadus lota*) en kenmerken zich bijzonder door groengekleurde graten.

En dan hebben we nog mijn eerste vangst, de zeekrab, die mij den weg tot het voelen „tornen” heeft gewezen, en daarom uit dankbaarheid vrij gelaten wordt. Weldra gaan we nog meer visschen met weer andere werktuigen vangen.

J. DAALDER Dz.

NUNSPEET OP DE VELUWE.

Daar rijst uit Veluws zand, omtrent de Zuiderbaren
Een stad.

STARING.

STARING bedoelde geenszins het in-de-mode-komend Nunspeet, toen hij in zijn „Hoop verloren, trouw bewaard” Jozinde en Leander elkander krijgen liet. Hij had het oog op Harderwijk — eens een belangrijker stad dan het nu is — dan het misschien eenmaal zal zijn. Toen lag Nunspeet daar nog als een onbekend punt in de Veluwe, die men wel eens de Nederlandsche Sahara genoemd heeft en die langzamerhand de volslagen onwaarheid van die dwaze vergelijking ten duidelijkste gaat aantoonen!

Wanneer de sneltrein ons langs de Zuiderzee voert, snorren wij langs een landschap, dat ons stedelingen zeer aantrekkelijk is. De geminachte hei begint meer in de gunst te komen — de heerlijke, zuivere lucht, die boven haar zweeft, lokte zooveel tot herstel van geknakte gezondheid — de altijd groene bosschen met hunne sterkende dennengeuren lokten landzaat en vreemden — de schildersbent trok er heen om met palet en penseel te trachten de natuur op heeterdaad te betrappen, al moesten velen van hen tot de erkenning komen, dat dit „natuurs penseel — geen verf, maar zonnestralen” eischte.

Doch de Veluwe was ontdekt!

Van Arnhem begon de victorie — de heerlijke Veluwe-zoom was de operatie-basis der ontdekkings-reizigers en ieder stapje, dat men van de boorden van Rijn en IJssel af 't onbekende binnenland introk, bracht nieuwe verrukking over nieuw ontdekte schoonheid. En 't moge waar zijn, wat wij op de scholen leerden, n.l. dat „vale ouwe” slechte grond beteekende — even waar is het, dat de tijd der Batavieren al lang voorbij is en dat de eens zoo verachte hei thans is geworden baden in wellust — die van voor zooveel, die het oog er kunnen baden in wellust — die van rust en genezing durven vragen. Echter meenen wij, dat de Veluwe niet genoeg bekend en daarom niet genoeg gewaardeerd wordt nog. Nog te weinig menschen dwalen daar over de lichte glooiingen — nog te weinigen genieten van het eenige vergezicht, dat de heide geeft met haar altoos rijke kleurschakeering in onduidelijke nuanceering van de fijnste tinten! Zie het jonge zilverendige groen der dennen met het tonige bruin der heide tot ondergrond — zie het geglans der berkenstammen tegen den paarsen gloed der bloeiende hei — zie eindelijk het ongeëvenaarde schouwspel van kleurenmengeling, wanneer de herfst in het land is en zeg of ge ooit iets schoons hebt gezien!

Nog te weinigen genieten van al die schoonheid!

Een paar malen had de sneltrein van den Centraal-Spoorweg ons langs de bloeiende en langs de dorre heide gevoerd, toen het plan bij ons ontstond om eens van naderbij een blik te werpen in die bosschen; om eens rond te dolen over die heidevelden, die we anders slechts met een snelheid van zooveel-kilometer-in-het-uur te zien kregen. En op een mooien morgen in Juni trok het reeds voortsnelde langs de Vecht, door Utrecht en langs de Zuiderzee. Wie genieten wil, moet naar buiten gaan en wie naar buiten wil gaan, moet vroeg opstaan!

De reis was bepaald naar Nunspeet!

Waarom juist daarheen?

Daaraan had de reclame wel eenige schuld! Kom tegenwoordig aan een station en ge leest er op een goed uitgevoerde reclame-plaat: „Bouwt te Nunspeet op de Veluwe!” Wandel bij avond op het Rokin en hoog in de lucht glanst in vurige letters dezelfde raadgeving.

Doch niet alleen de reclame was het, die ons naar Nunspeet voerde. We hadden opgemerkt bij onze sneltrein-reizen, dat juist in de buurt van het aanbevolen dorp het landschap het mooist was en de meeste afwisseling vertoonde. Naast woeste hei met in de zon blinkende zandstuivingen hadden we daar donkere dennebosschen en goed onderhouden wandelpaden gezien — naast eenvoudige, met riet gedekte boerenwoningen hadden we door het groen van beuk en spar de glanzende daken van moderne woningen zien glinsteren. Daar moest het oude en het nieuwe vereenigd zijn — daar was de natuur mooi, terwijl de gemakken der beschaving er niet zouden ontbreken.

Daarom ging onze reis naar Nunspeet!

Reeds voor achten waren we, waar we wezen wilden.

En tien minuten later was de eerste kiek genomen. Gaat men links van het station de spoorlijn over, dan is men in een prachtig bosch, waar de verfrissende dennengeur ons omzweeft, waar het min of meer hellende terrein den wandelaar tot krachtiger en dieper ademhaling noopt en hem met volle teugen de met heerlijke geuren doortrokken frissche buitenlucht doet inademen. En wat een rust heerscht hier — men hoort er de stilte! Slechts natuurgeluiden weerklinken er — het ritselend loover, het gesjirp der krekels, het sjilpen der mussen, het gezang van honderden vogels breekt slechts de hoorbare stilte.

Wat kleur- en lichteffecten! De breede straalbundels der volle Juni-zon glijden tusschen de hoog-rechtopgaande stammen en tooveren op den met naalden bezaaiden bodem en op het zachte mos de heerlijkste tinten. Is het wonder, dat zooveel hier in deze gezegende natuur herstelling hopen te vinden? De hooge ligging, de onverstoorbare rust, de zuivere lucht, het helle zonnelicht door natuur getemperd waar men 't wil — dit alles moeten factoren zijn om genezing en beterschap te kunnen geven, waar die nog slechts even te hopen en te bereiken zijn. Het sanatorium „Erika”, dat in deze omgeving gelegen is, voert onder de gunstigste omstandigheden den strijd tegen die wreede kwaal, die „langzaam moordt, maar wis als grievend staal”.

Ook het Rusthuis „Moria”, aan den Elspeeter weg gelegen, is eene inrichting, waar menschenverstand en de heerlijke natuur samenwerken om rust en genezing te geven aan vermoeiden van kracht!

Volgt men den grintweg naar Elspeet en Vierhouten, dan heeft men links het prachtige bosch, waarin men dolen kan zonder gevaar voor verdwalen — pijltjes in verschillende kleuren op de boomen geschilderd wijzen den wandelaar den weg en brengen hem langs de mooiste punten. Hier en daar eene kleine open zandvlakte te midden van het geboomte, als een kleine zandwoestijn te midden eener oase. Doch nergens behoeft men voor 't felle stralen der zon bevreesd te zijn — overal wuift de koelte in 't hout en overal vindt men schaduw onder de beschermende naalden. En wijkt men af van den weg ons in 't bosch aangevoerd, ook dan nog blijft 't wandelen een genot. Staring was ook een Gelderschman, die hart had voor zijne dennen. En hij sprak de waarheid, toen hij zong:

„Dat wild gerank en stekeluig
In andre bosschen tier;
Het moeilijk pad in kronkels buig'
Voor 't nauwe doorzicht zwier';
Gij bant elk hindrend warrelnet
Uit uw gewijden kring;
Gij spaart den voet bezorgden tred;
Het oog verbijstering;
Gij spreidt, in uw ontelbre schaar,
Een grootsch geheel ten toon,
En boeit den stillen wandelaar
Door hartverheffend schoon.”

Wij kunnen het begrijpen, dat Staring zijne dennen liefhad. En zij waren zijne liefde dubbel waard!

Volgt men den Elspeeter weg tot Halfweg en houdt men dan links aan, dan bereikt men de Vierhouter- en Gortelsche bosschen — misschien de eenige bosschen in ons land, waar hert en ree nog in volle vrijheid leven. Vooral tegen den avond is het niet zeldzaam, wanneer men deze vlugge viervoeters verrast — of, wat misschien nog meer gebeurt, dat zij den argeloozen wandelaar een oogenblik eenigen schrik op het lijf jagen. Overdag ziet men ze weinig — dan zoeken en vinden ze goede schuilplaatsen in het dichte kreupelhout.

Het zijn statige bosschen, gevormd door eeuwenheugende eiken en beuken — natuurwouden schier, die ons het dichterwoord:

„een kerk van ongekorven hout”

ten volle doen beseffen. Het statige verwulfsel, gedragen door de fiere krachtvolle stammen behoedt ons voor 't felle steken der zon en het halfduister, dat ons omhult, doet ons eenigszins den indruk krijgen als bevonden wij ons in een statig bouwwerk uit de heerlijkste voorbeelden der machtige Gothiek.

Te betreuren is het, dat ook de winzuchtige mensch hier reeds is doorgedrongen en sommige woudreuzen reeds moesten vallen onder de bijl des houthakkers, opdat de opene ruimten met eikenhakhout beplant zouden kunnen worden. Eikenhakhout geeft natuurlijk meer voordeel dan 't mooiste bosch ter wereld! Hier en daar is ook dennen-aanplanting in de plaats gekomen van de oorspronkelijke boschbeplanting. Doch de bosschen van Elspeet en Vierhouten zijn nog groot genoeg om den wandelaar en den vriend van echt natuurschoon allerheerlijkst te boeien!

(Wordt vervolgd).

Een Nederlandsche Overwinning.

Bij den wedstrijd, uitgeschreven door de *Womens Horticultural and Agricultural International Union* te Londen, is de eerste prijs voor een ontwerp van een stadstuin, verworven door Mej. GEERTRUIDA EVERTS CD., uit Amsterdam.

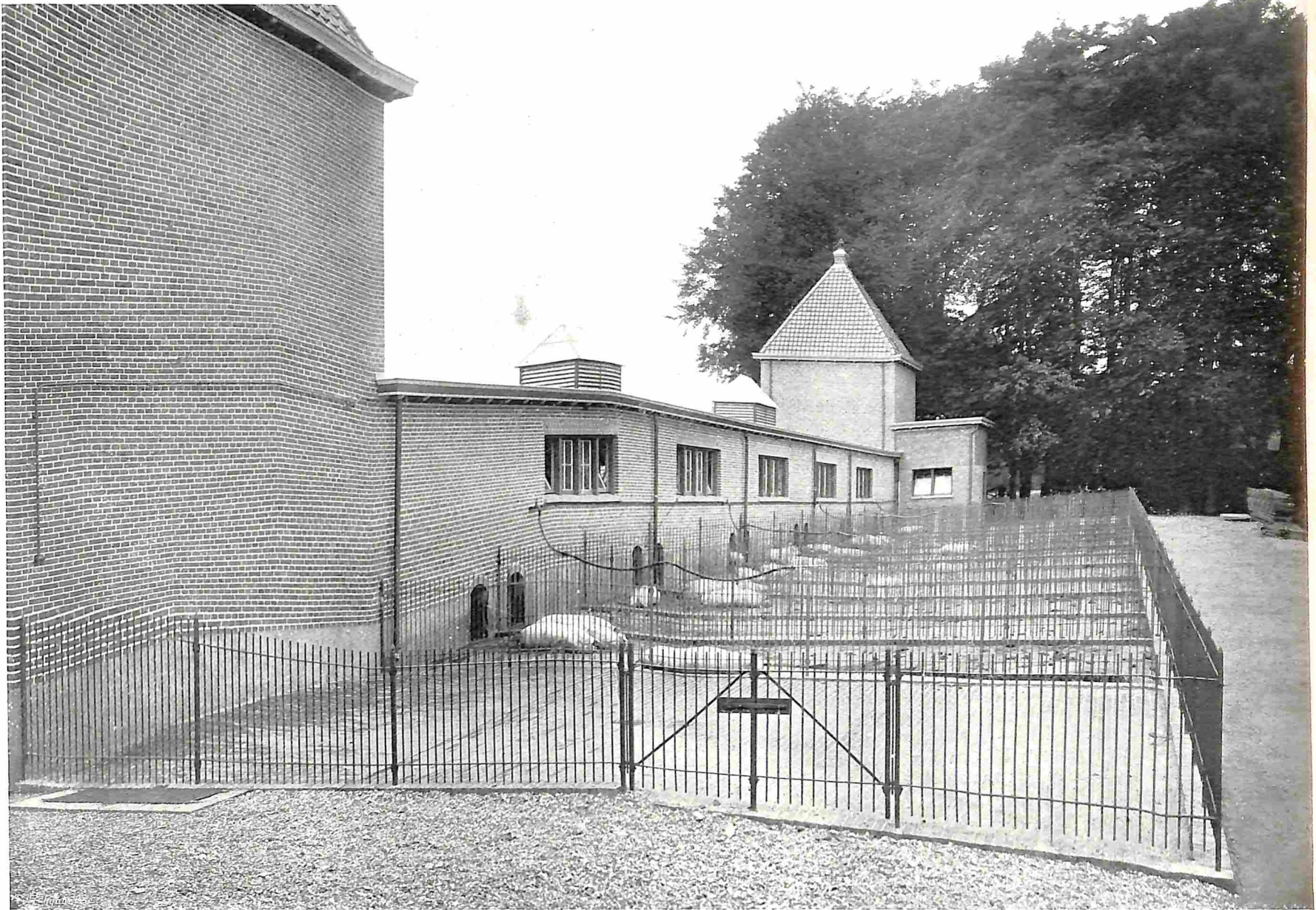

Foto Aug. F. W. Vogt.

DE BUITENVERBLIJVEN DER VARKENS WAAR ZIJ BIJ GOED WEER
OVER DAG VERTOEEVEN.

MODELBOERDERIJ „HET HUIS TER AA”.

(Slot).

D ICHT bij den mestput ligt het varkenspaleis, dat ook weder treft door groote zindelijkheid, niet alleen van de hokken, maar vooral van de dieren zelf. En hier voorzeker wordt de legende teniet gedaan, dat varkens alleen in een.... zwijneboel kunnen gedijen en vet worden. De dieren zagen er alle helder en frisch uit, geen zweem van de vuile korsten, die het zoo smakelijke uit, geen erg onsmakelijk kunnen doen uitzien, en de eigenaar vertelde zelfs, dat de dieren, om aan de noodzakelijke behoeften te

voldoen, zelf naar buiten liepen. Naar buiten, want hier kregen de varkens voor elk hok een afgesloten uitloop-ruimte, een „ren”, en zij bleken er zeer mee in hun schik. Voor de varkens zijn echt hardsteenen voerbakken geplaatst, met een vernuttige en toch eenvoudige vinding om dien heeren en dames te beletten zoo eenvoudig gereedmaken van hun voer in de troggen te gaan staan. Aan den bovenkant van de muren, die de hokken van de gang afscheiden, is in het midden een ijzeren plaat aangebracht, die door middel van een grendel naar verkiezing voor of achter den rand van de trog kan worden vastgemaakt.

Eveneens practisch — en om te onthouden! is — de toepassing van blauw gekleurd glas in de ramen van de stallen: de ontvinding had den heer Scheffer geleerd, dat in ruimten met blauw glas de vliegen veel minder „welig tierden”, en het is inderdaad opmerkelijk, hoe weinig last van vliegen de dieren in hun stallen hebben.

Achter den varkensstal is tevens de plaats, waar de benzine-motor is opgesteld voor de watervoorziening, maar diens rijk is gauw uit, want in de verbouwingsplannen is er ook een opgenomen om een automatische electromotor te plaatsen, waardoor alle toezicht, behalve natuurlijk voor schoonmaak, enz. overbodig wordt.

Weder de terugtocht aanvaardend, langs enkele zeer geriefelijke woningen voor het personeel met gelijkvloers en viertal kamers en op de bovenverdieping de slaapvertrekken, kwamen wij in het in aanbouw zijnde fouragegebouw. Hier zal

Foto Aug. F. W. Vogt.

DE MOEDER MET HARE KINDEREN; DEZE DIEREN
WORDEN GEVOED O. A. MET DE ONDERMELK, VERKREGEN BIJ HET
BEREIDEN VAN DE ROOM.

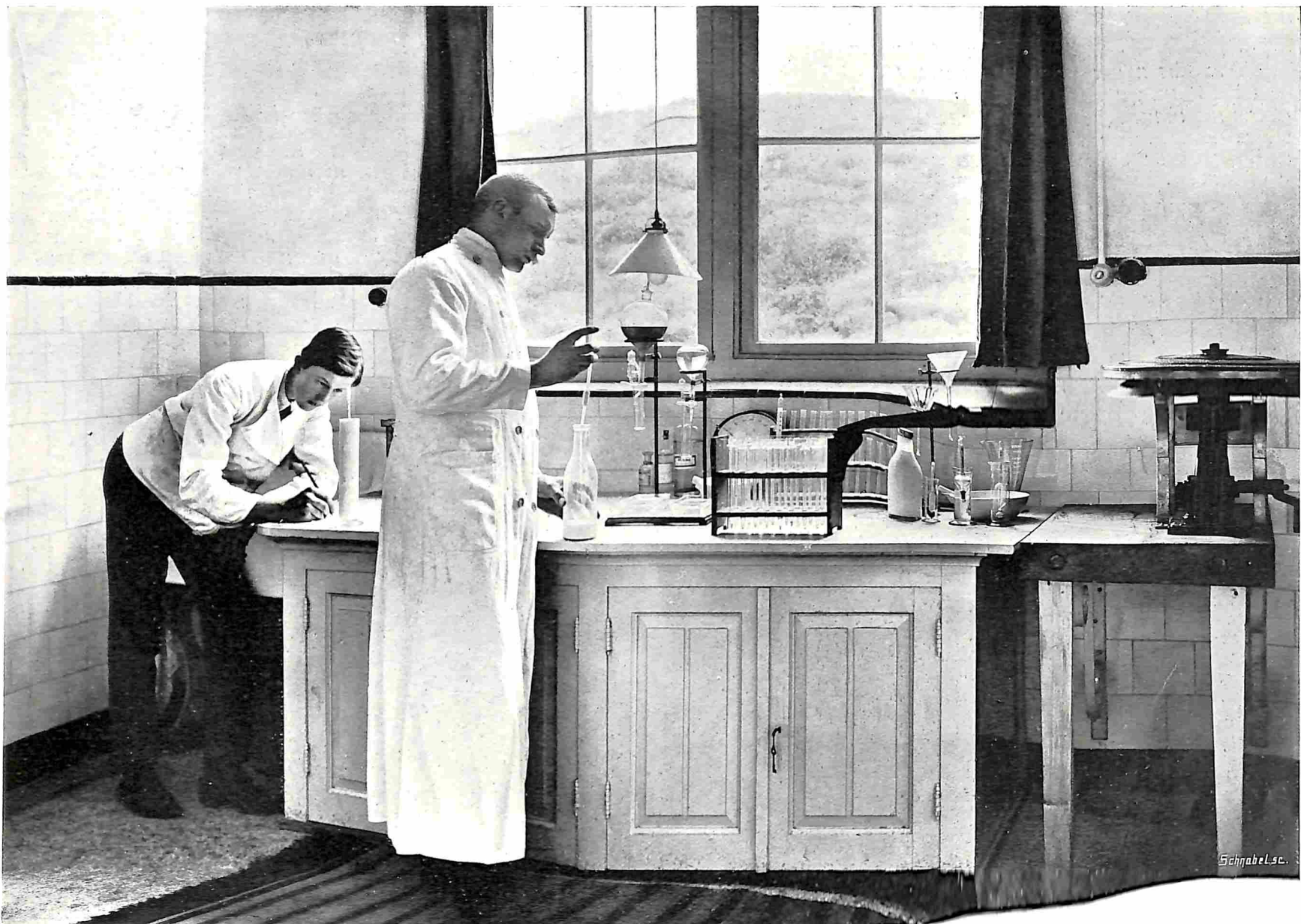

Foto Aug. F. W. Vogt.

MODELBOERDERIJ „HET HUIS TER AA”.

HET LABORATORIUM WAAR DE MELK GEREGLD ONDERZocht EN DE QUALITEIT GECONTROLEERD WORDT.

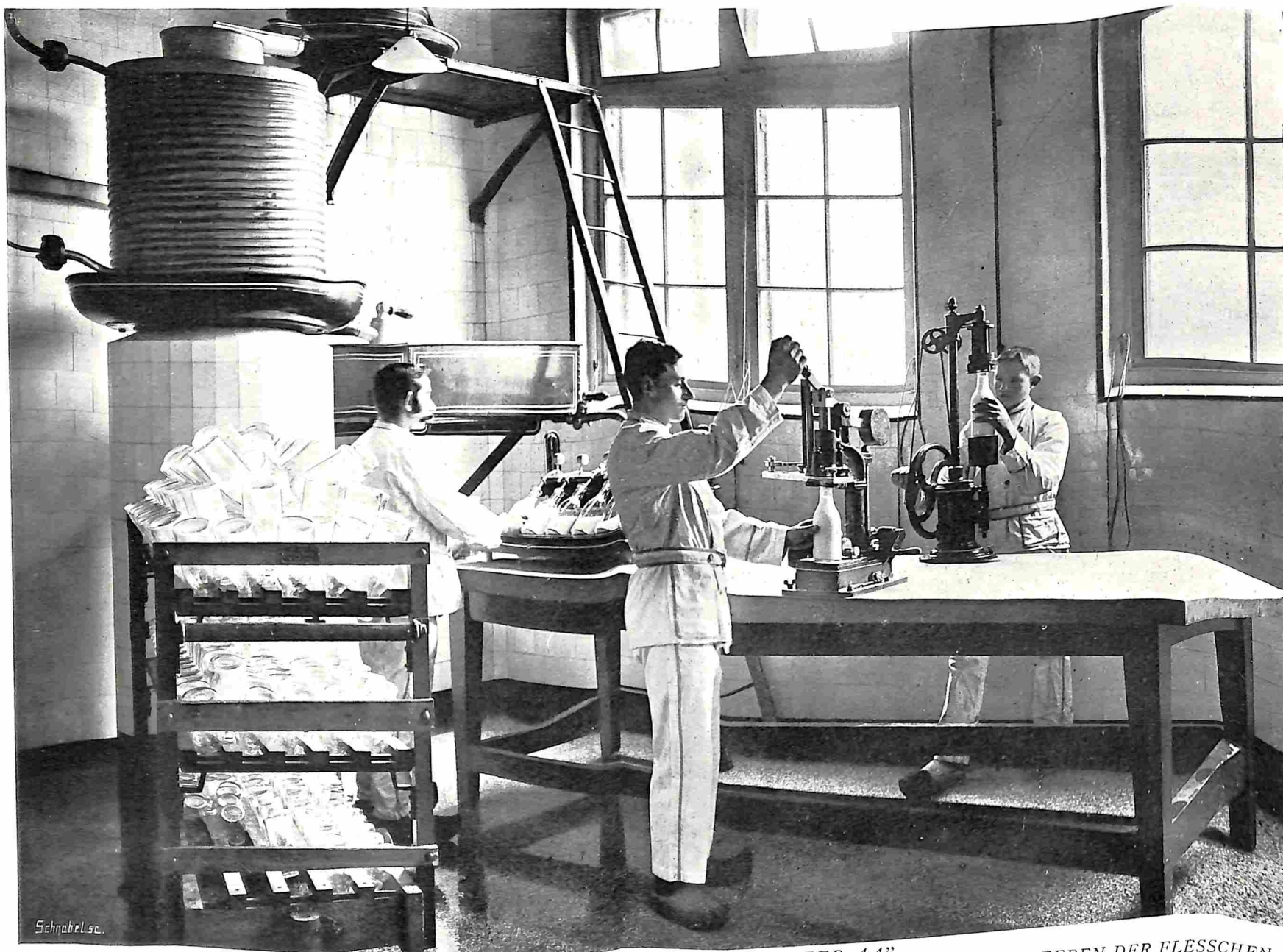

Foto Aug. F. W. Vogt.

MODELBOERDERIJ „HET HUIS TER AA”.

HET VULLEN DER FLESSCHEN MET DE ZUIVERE VOLLE MELK BENEVENS HET SLUITEN EN CAPSULEEREN DER FLESSCHEN.

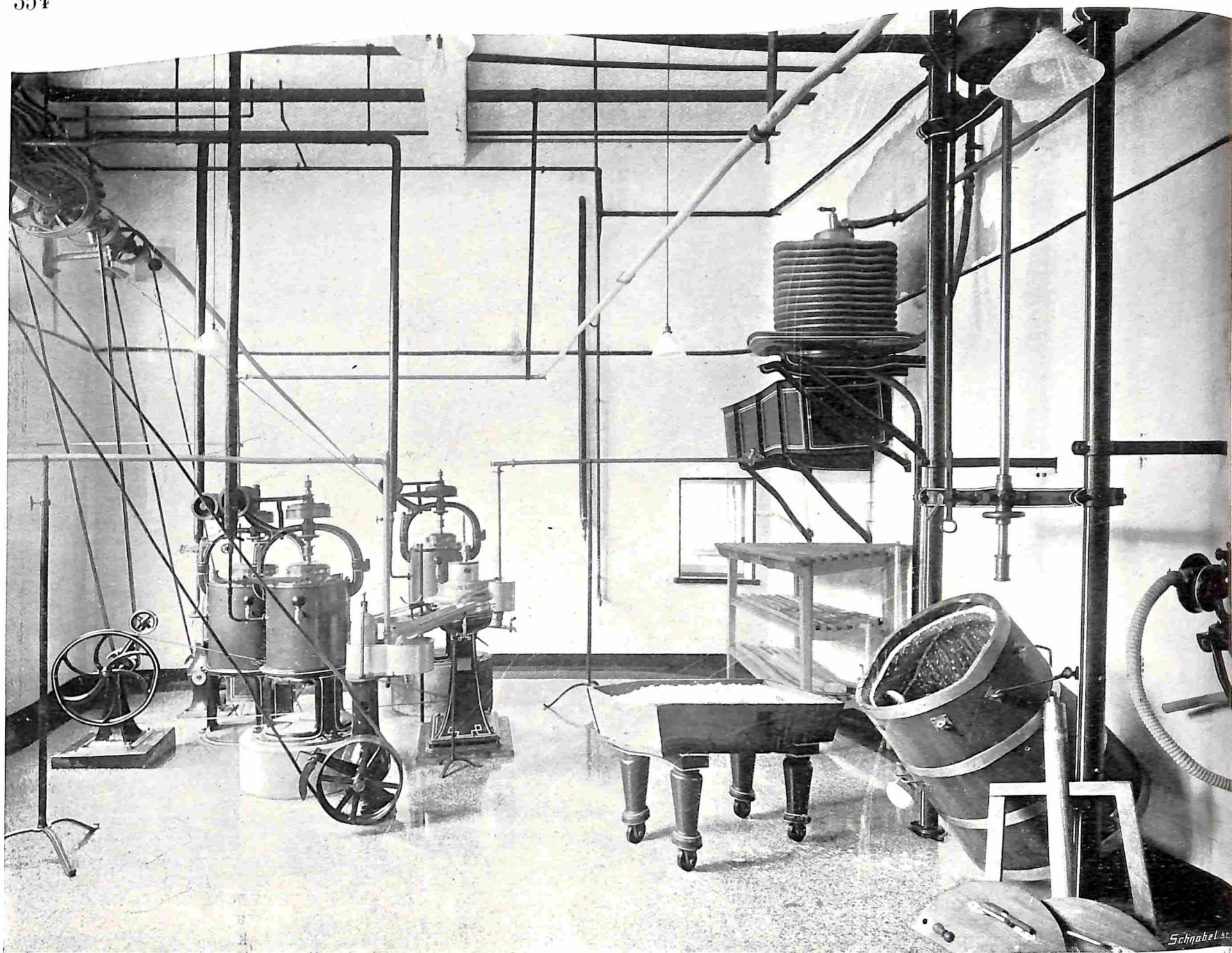

Foto Aug. F. W. Vogt.

MODELBOERDERIJ „HET HUIS TER AA”.

DE ZAAL WAAR DE VOLLE MELK VERDEELD WORDT IN ROOM EN ONDERMELK EN WAAR TEVENS DE ROOM GEKARND EN TOT BOTER VERWERKT WORDT.

door een electromotor het voer geducht door elkaar vermengd worden, een elektrische lift geeft een makkelijk middel om van de verschillende zolders voor haver, lijnkoeken en bieten de benodigde voorraden te halen. In ditzelfde gebouw is het magazijn voor de eetwaren van het personeel ondergebracht.

Eindelijk waren wij weder in het oude gedeelte aangeland. Maar ook hier rustte de voortvarende geest van de eigenaren niet, vóór wenschelijke verbeteringen werden aangebracht. Zoo is nu in aanbouw een afzonderlijk badhuis met verschillende urinoirs en W.C. Eens in de week moet elk persoon, daar in dienst, van de badgelegenheid gebruik maken.

Merkwaardig is de geschiedenis van het oude gedeelte. De heer Scheffer begon — zelf niet eens technicus zijnde — naar eigen plannen en ontwerpen een eerste gebouw te zetten. Langzamerhand bleek uitbreiding noodzakelijk en van de opgedane ondervinding werd natuurlijk gretig gebruik gemaakt. Het oude kantoorgebouw is nu geworden het etenshuis van het personeel en de recreatiezaal — twee vrouwen zorgen dagelijks voor de maaltijden. Na zes uur 's middags is de dagtaak voor het personeel afgelopen en is ieder meester over zijn avonduren, mits hij zorgt om 11 uur binnen te zijn. Ieder heeft een fiets en dus schijnt het leven daar wel uit te houden!

Tot slot woonden wij de verschillende bewerkingen bij, die de melk moet ondergaan, vóór zij in flesschen of als boter in keurige witgeschilderde wagens en karren buiten het hek wordt gereden naar de verschillende klanten in den omtrek, het filiaal te Arnhem of naar het station voor verzending. Ook hier met den bouw van de wagens een practisch inzicht: de wagens zijn in schotten gebouwd met tussenruimten voor het medenemen van brokken ijs bij groote zomerhitte, welke ijsblokken door de ijsmachine in het zuivelhuis gefabriceerd worden. De wanden en deuren zijn met ijzer beslagen, van binnen met kurk bekleed en, daar de karren in acht vakken zijn verdeeld, komen dus, bij aflevering van de bestellingen, niet alle flesschen te gelijk in de buitenlucht.

De melk, gewogen en geregistreerd, gelijk wij boven reeds aanduiden, komt in het groote melkhuis in kannen, welke in een eenvoudige, vernuftige lift worden geplaatst. Boven ge-

Foto Aug. F. W. Vogt.

MODELBOERDERIJ „HET HUIS TER AA”.

EENE DER PRODUCENTEN VAN DE ZUIVERE VOLLE MELK.

bracht kantelt de kan vanzelf en stort den inhoud in een bassin (waarvoor een ruime kinderbadkuip is ingericht). Van hier stroomt de melk langs een toestel met tal van horizontale breede ribbels, welk toestel van binnen afgekoeld wordt door een voortdurenden waterstroom. Van het toestel stroomt de melk langs een gelijksoortigen koeler en wordt afgekoeld, door middel van een zwavelig-zure koelmachine tot een temperatuur van 2 graden boven nul. Eindelijk wordt de melk afgetapt, automatisch natuurlijk, in de daarvoor bestemde flesschen, welke alle tot een bepaalde hoogte worden gevuld, daarna met gesteriliseerde kartonnen schijfjes afgesloten, met capsules verzegeld en ze zijn klaar voor de verzending.

Het meest loonende van het bedrijf is natuurlijk de levering van flesschenmelk, maar alleen daarop kan geen boerderij van eenigen omvang worden ingericht. De bereiding van boter is dan een noodzakelijke aanvulling.

Hiervoor wordt de melk, na voor de tweede maal afgekoeld te zijn, door een afvoerpijp naar een afzonderlijk vertrek geleid en weer door een voorwarmer gevoerd, daar een hogere temperatuur noodzakelijk is om te kunnen centrifugeeren. In een bereiding gebruikt wordt, gescheiden van de zoogenaamde botermelk, die tegen een zeer gering bedrag wel verkocht wordt onder pap, maar in hoofdzaak dient voor dierlijk voedsel.

De room wordt na afgekoeld te zijn in naadloze ketels afgevoerd, die in water geplaatst en daarin anderhalven of twee dagen op bepaalde temperatuur gehouden worden om te verzuren. Is de room voldoende verzuurd, dan wordt eindelijk in een karn de gewassen en doorgespoeld is, komt ze op een lagen, kegelvormigen kneder, die ze doordrijft onder een horizontaal liggenden tijd van een dag in een koelkamer om, nadat ze voldoende gezouten is, nogmaals den lijdensweg op den kneder te doorloopen. Nu is eindelijk de boter ter verpakking en verzending gereed: in pondsblokjes gesneden wordt ze gedaan in de bekende houten doosjes welke — daar de modelboerderij gerechtigd is tot het voeren van het Rijksbotermerk — den stempel dragen van de Nederlandsche botercontrôle.

Eindelijk zagen wij, in een zijzaal van dit gebouw, waar ook de ijskamers ondergebracht zijn, een handige wijze van schoonmaken der melkkannen en flesschen. De kannen blijven geruimen tijd in water weken en worden machinaal uit-enschoongespoten: de flesschen komen te liggen in een „douche“-inrichting, met de hals om een langsteligen borstel en met het andere einde op twee draaiende wieltjes, zoodat met bekwame snelheid de flesch rondom wordt gewenteld en zoo alle kanten, van binnen en van buiten, door geduchte borstels wordt behandeld, terwijl water van alle kanten toestroomt. Ten laatste worden de flesschen nog eens uitgespoeld om mogelijk losgeraakte haren van de borstels te verwijderen. Zoo wordt met water geplast — behalve in de melk! — en ademt alles een heerlijk frische lucht. Reinheid, dat is het wachtwoord van het Huis ter Aa. Met uiterste zorg wordt daarop gelet en dit is misschien wel de grootste aanbeveling.

Foto Aug. F. W. Vogt.

MODELBOERDERIJ „HET HUIS TER AA”.
DRIE DER OP DEZE MODELBOERDERIJ GEFOKTE PAARDEN.

Ten slotte vermelden wij nog, dat de bekende bacterioloog, de heer Koning uit Bussum, geregeld toezicht uitoefent op de inrichting en haar producten.

Door deze modelboerderij, de tweede in ons land wat het systeem betreft (immers Oud-Bussum was de pionierster), maar voor geen ander uit den weg gaande — hetzij men de praktische, degelijke inrichting op het oog heeft, hetzij gelet wordt op den omvang van dit bedrijf — wordt van het bekoorlijke plekje bij Doorwerth een industrie-centrum gemaakt, dat een bezoek overwaard is en zonder eenigen twijfel in belangrijke mate zal bijdragen tot het hoog houden van Nederland's zuivel-reputatie in den vreemde.

En dat is te danken uitsluitend aan de geestkracht, den ondernemingsdurf en den practischen zin van den heer Scheffer Sr., die wist te woekeren met de hem geschonken gaven van hoofd en vermogen.

E. RUEMPOL.

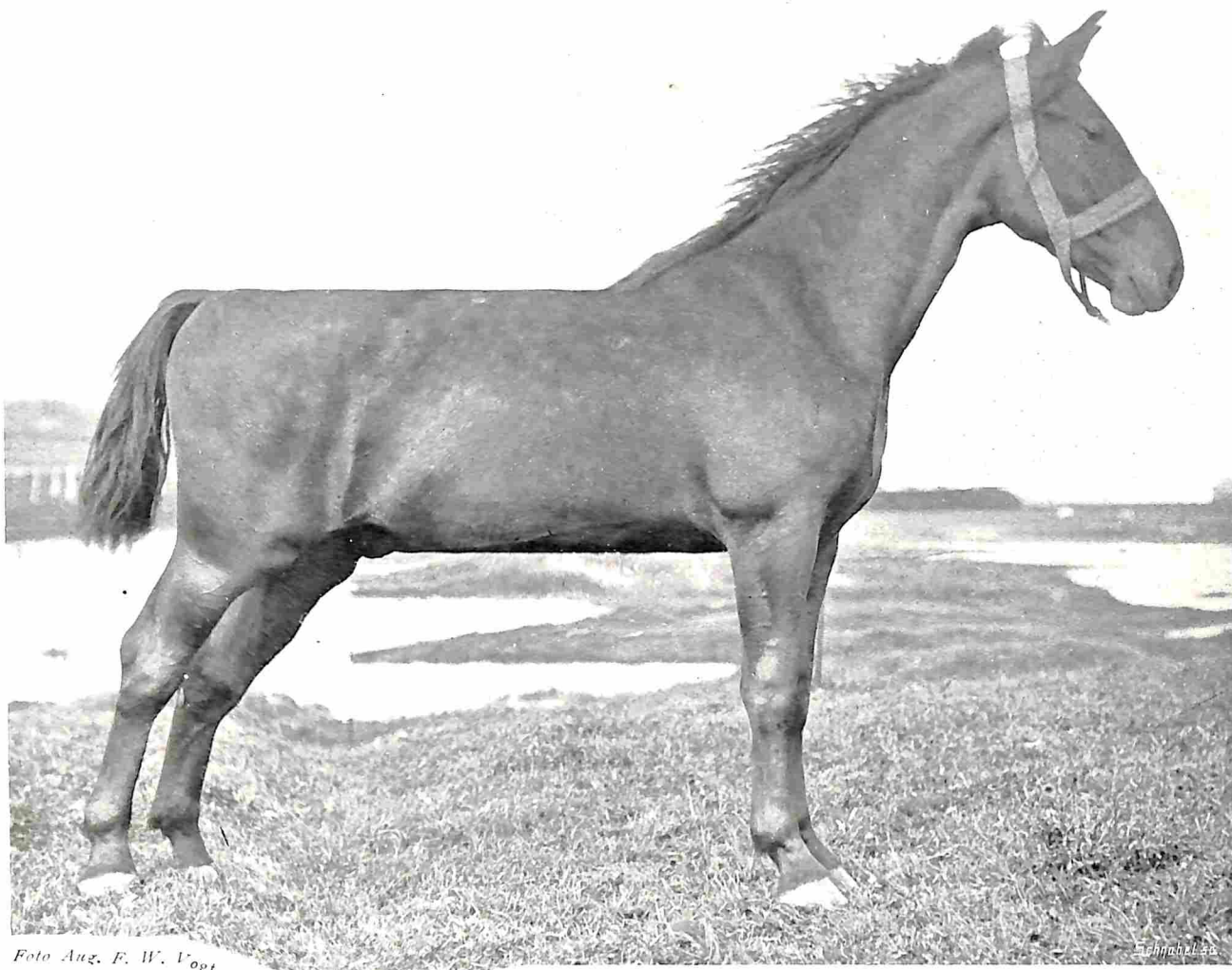

Foto Aug. F. W. Vogt.

MODELBOERDERIJ „HET HUIS TER AA”.
EEN DER WAGENPAARDEN DIE VOOR HET VERVOER DER MELK GEBRUIKT WORDEN.

EEN HONDERD-JARIGE.

EN daar bleven ze nu zitten, Stien met haar drie kinderen en oomoe. Stien hilde den heelen dag en nacht door. Ze zat maar met haar afgewerkt, bloedloos lichaampje voor 't bed en nog altoos had ze nieuwe tranen. Maar Tobias bleef stil en ongeroerd op bed liggen, met zijn strak, bleek gelaat boven 't dek, rustig en zwijgend.

De kinderen keken naar oomoe en zij waren nog blij dat oomoe niet hilde en zorgde voor 't eten en soms tot moeder wat zei: „D'r is altijd een uitweg”. „D'r binne d'r meer gestorreve”. „Ik bin ook vroeg weduwvrouw gewees en ik leef ook nog”.

„Ja... omdat Tobias voor je gezorgd heit... maar ach Hemel, wat zal er nou van ons allemaal worre!”

En ze weende weer.

Doch de oude moeder bleef moedig en peinsde. Ze deed alle dingen in een bewegen zonder denken, want ze dacht aan heel wat anders, aanhoudend dacht ze aan het plan, het groote plan, dat er om zoo te zeggen te met binnen was geschoten, toen ze Tobias had zien sterven. Alsof-ie het haar al dâlijk na zijn dood, toch nog even gezegd had. Ja — zoo wonderbaar was het in haar opgekomen. „Je zoon sterft jong en jij zal honderd jare oud worre”. Zoo had ze 't in haar ooren hooren zeggen, maar als je haar zou vragen, wie 't haar gezegd had, nee, dâ zou ze niet kunnen.

Toen de begrafenis voorbij was en Stien was dan een oogenblikkie kalmer, had ze gezegd: „Stien, ik ben nou wel al een oud mensch, maar ik zal toch de hap eten niet meer meegenieten. Dat zou diefstal zijn aan jou en de kinderen. 't Is hier in het dorp toch niks gedaan en ik gaan de wereld in. En nou kè-je zeggen já en je kèn zegge néé, maar ik gâân”.

Ze was werkelijk drie dagen later de wereld in gegaan, de oude vrouw, van Zuidbroek heel naar St. Hedekarspel, dat er met de gele postbus gereden, vier volle uren aflag. Daar had ze dan een klein huisje gehuurd en ze had haar paar armoedige meubeltjes er neergezet en ze had weer het kantkussen op het kleine, waggelende tafeltje voor 't venster gelegd en ze was kant gaan spelen.

's Middags kreeg ze al bezoek van buurvrouw en ze vertelde, dat ze 't nu nog slim had, maar het volgende jaar, ze was al in d'r negen-en-negentigste jaar, dan was ze in d'r honderdste en nou, wie zou een vrouw van honderd jare, die altijd fesoendelijk geleefd en gewerkt had, niet helpen.

„In je negen-en-negentigste? Mins, wâ-bè-je nog kras!”

„Dâ ben ik. Al mijn tanden heb ik nog en ik klopp nog kant tegen een jonge meid op en nooit een bril noodig gehad en me gehoor — as een klokke zoo helder... Maar ik heb altoos fesoendelijk geleefd en dâ loont zich”.

Zoo had ze haar plan dan begonnen, 't slimme vrouwtje. Want ze was héél, héél versleten voor heur zestig jaren, na zestig jaren van arbeid en zorg en ontbering. Maar daar zou ze nu 'reis juist d'r voordeel mee doen, voor 'r dochter en de drie wurmen, die nou halve weezen waren geworre en nou zou zij 'reis zien of ze in dat rijke St. Hedekarspel een oud vrouwtje van bij de honderd weer als armlastige weg zouwen sturen.

Nu — dat deden ze niet. In een paar dagen was 't al bekend, dat Pleuntje, de kantwerkster die héél van Zuidbroek was gekomen, al in 'r negen-en-negentigste was. De pastoor kwam haar een bezoek brengen en hij liet een rijksdaalder achter en Pleuntje zelve stapte moedig naar 't huis van den burgemeester en alle menschen in 't dorp keken al door de vensters naar dat krasse, oude vrouwtje en de burgemeester was héél aorig. Maar d'r papieren moest ze toonen, nou dâ kon ze niet, want och heere, toen zij geboren werd, dat was in 1790, ja ze was van 't jaar negentig, toen wasse het zukke andere tije. Maar van negentig was ze, makkelijk te onthouden, negentig, en as burgemeester wou schrijven naar Deventer, daar was ze geboren en in 't kerkregister opgeschreven. Dat stond vast.

Na, pro forma werd naar Deventer geschreven, maar de burgerlijke stand van 1790 was wat in de war en heel véél moeite gaf men zich niet voor een menschje, dat immers toch elken dag kon sterven.

Ze kwam 't jaar rond Pleuntje en ze had géén gebrek gehad — o nee, een ieder respecteerde het, dat zoo'n oud mensch nog zoo werkte en een ieder vond het toch ook wel prettig, een bijna honderdjarige te zien, die zóó kras was en daarbij altoos ziekelijk geweest hoor, gesukkeld met het asthma en de zinkings, doch krakende wagentjes duren 't langst en d'r jongste broer, een kerel as een boom, was op 23 jaar gestorven — ja in den slag bij Waterloo en zij had nog een domino-spel van 'm, dat had zijn kameraad meegebracht en dat was nou nog gebruikt door Napoleon zelf — jammer datte d'r twee steene van weg ware, zoodat je er niet mee spelen kon — maar 't wâs gezien, en in haar jeugd, hadde de menschen nooit anders dan over Nap gesproken en zij kende ook nog een liedje, dat zongen ze, toen ze een vrouw van 23 jaar was, op de straat in Deventer:

Nap heit in 't zand gebeten,

Nou kè je weer suiker éte,

En koffie mag-ie weer drinken,

O zoo, o zoo,

Dat komt door Waterloo!

Ze zong het met haar scherp, bevend ouwe-vrouwtjes stemmetje en de slimme, donkere oogjes glunderden schelms, als ze over Nap sprak of 't liedje zong en de dominosteenen liet ze grazen zien. En de directeur van de touwslagerij, die antiquiteiten verzamelde, had er haar tien gulden voor gebooe, hoewel er wel twee steenen mankeerden en je er dus niet mee kon spelen, maar daarop had ze gezeid: „Friscuus, maar 't is een souvenir an me oudste broer, die voor 't vaderland gestorreve is en daarom wil ik er niet van afstappen voor me dood, al kreeg ik voor elken steen een gulden.”

Toen ze dan honderd jaar zou worden, hadden de menschen in 't dorp voor de ouwe ziel toch een zoo aardig feest gemaakt. De woning met groen en papieren roessies versierd en boven de deur een rood schild met gouden cijfers 100 in een krans van lauwerbladen. Ook was de onderwijzer gekomen, die voor de groote krant berichten stuurde en dat was toch zoo'n aorige man, néé zoo partekelier was ie met haar geweest en hij had wel een uur met 'r zitten praten over de ouwe tijd en jongen, wât wist die man daar óók veel van, je zou zeggen, waar haalt ie het vandaan. En 't had in de groote krant gestaan, met alles van haar d'r bij en toen was 's morgens een mijnheer uit de stad gekomen en die had haar uitgeportretteerd, zoo met zijn potografietoestel bij 'm en d'r portret was daarin gekomen, in die illuminatie dâ — want ze benne me ver teugeswoordig. Toen zij een kind was, hadde ze nog niet kennen potografeeren.

Mooie dag was 't geweest, die honderdste verjaardag. Den heelen dag had ze bezoek gehad en van alle kanten hadden ze er toegestuurd, geld en eten en drinken en blommen en een mooie leuningstoel en ze had op 't kantkussen nu een nieuw patroon, een 100 in een lauwerkrans en dat maakte ze nou maar altoos en dan kreeg ze voor elk kantwerkje, wat de bezoekers wilden geven. Mevrouw van Slot, die ook asthma had, die gaf haar een tientje er voor. Nou ja, als je toch zelf nog jong ben en je hebt asthma en je ziet hoe iemand, die daar al jaren aan jaren aan gesukkeld heeft, en zwaar hoor met zinkings er bij... uehè, uehè... toch nog de honderd jaren kan halen, dan voel je je toch opgelucht, wât?

Pleuntje stuurde aan Stientje trouw alles, alles wat ze missen kon — geld en eetwaren. Maar ze wou de kinderen niet zien en als Stien kwam, dan mocht ze niet zeggen, dâ ze d'r dochter was, want dan kon 't ommers zoo makkelijk uitkomen.

En krâs bleef 't oudje... ze werd 101 jaar... en toen was 't zòò druk in 't dorp, dat het wel leek of er feest was. Van overal kwamen menschen, om haar te zien en geluk te wenschen met haar verjarige dag, op fietsen kwamen ze, en in automobielen en met het spoor. En 't dorp had 'r óók zijn voordeel van hoor — van dat verkeer, want d'r werd héél wat gegeten en gedronken, ze konden niet genoeg broodjes en melk en citroenkwesten schaffen voor dien grooten toeloop. En weer werd ze geporteretteerd voor de Illuminatie, nu waren er al drie illuminaties waar haar portret in stond. En 't heele jaar door, elke Zondag kwamme er menschen om naar heur te kijken en met haar te spreken en een elkeen gaf wat, de een veel en de andere weinig, maar zij kreeg zooveel, dat Stientje niet wist hoe ze alles weg zou krijgen — wel een boerenwagen vol.

Maar toen na een jaar, toen werd ze 102 jaar... en nog kras hoor, echt kras. Ze kon vertellen van 't jaar anno dertien en van 't jaar anno 25 en van 't jaar anno 30, toen was getrouwd... alsof ze 't gisteren nog bijgewoond had, precies zooals het in de kranten stond en die kon ze nog lezen zonder bril.

Het ouwe vrouwtje werd een curiositeit in de heele provincie. Zondags gingen de menschen „ouwe Pleuntje” 't zien. Dan zat Pleuntje met een heldere muts op in haar hooge leunstoel en 't was nu in 't woninkje niet meer arm en leeg, néé hoor 't stond vol ouwe meubeltjes uit haar kindertijd en ze had tegeltjes en koperwerk en pijpestander en snotneuzen, altemaal erstukken en ook nog dat dominospel van Napoleon, hoewel ze er al zeven maal een verkocht had, maar dat mocht niemand weten... Nou ja, ouwe Nap was een groot speler geweest.

Ouwe Pleuntje, dank zij haar welverzorgden ouden dag, bleef verbazend kras. Zij werd 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109 en toen 110 jaar.

De menschen in 't dorp wisten nu al wel, dat ze een beetje in de war was met haar geboortedatum, zooals zooveel oude menschen. Doch geen van de dorpelingen, die 't zei, zelfs de burgemeester niet. Want waarlijk, de oude vrouw bracht welvaart aan 't dorp, dat een soort bedevaartplaats was geworden. Niet alleen uit het binnenland — o neen Franschen, Duitschers Engelschen en zelfs Amerikanen, de laatsten vooral, kwamen naar den oudsten mensch ter wereld zien en toen een agent van Barnum Pleuntje een hoog bod deed, als zij met hem mede wilde gaan, om zich in 't circus te laten zien, „de vrouw, die in drie eeuwen had geleefd”, smeekten de dorpelingen haar als 't ware om te blijven. Want op haar wankel bestaan was menige existentie in 't dorp van den oudsten mensch ter wereld een souvenir van Pleuntje kochten. Natuurlijk, alleen de zéér gegoeden wisten een spel van Napoleon zelve te koopen, zooals b.v. een domino-kabinetje of een oud penanttafeltje „nog van haar vader”. Desondanks, steeds was er weer nieuwe voorraad „antiek” in Pleuntjes huisje, zoodat geen Amerikaan ongetroost heen behoeft te gaan.

Eerst toen Pleuntje stierf, 115 jaren oud, diep betreurd door Stientje en heur drie kinderen, die een welverzorgde opvoeding er een gerucht verbreid, dat het oude vrouwtje eigenlijk slechts vijf jaren boven de zeventig was geworden.

Doch de laster is groot in deze booze wereld — en is ook zelfs dit geen gezegende ouderdom?

BERNARD CANTER.

WEERVOORSPELLINGEN.

DAT de hemellichamen naar het volksoordeel een grooten invloed op de weersgesteldheid uitoefenen, blijkt wel uit de volgende uitdrukkingen. Trouwens onder de meer ontwikkelden zijn er nog velen, die ook van de waarheid daarvan overtuigd zijn.

Zonnetje rood ('s avonds namelijk)

Water in de sloot.

's Avonds rood,

's Morgens water in de sloot.

Een kring om de Maan

Kan nog wel gaan.

Een kring om de zon

Die geeft regen in de ton.

Een kring om de Maan,

Dat kan nog gaan;

Maar een kring om de Zon,

Daar huilen vrouw en kindren om.

Een ster dicht bij de Maan

Kondigt wel eens regen aan.

Een Maandagsche Maan

Kan niet zonder storm of regen vergaan.

Ook de dagen der week spelen een groote rol, ofschoon ik nu juist het verband niet altijd snap, dat er tusschen den dag en den dampkring kan bestaan.

D'avond rood, de morgen grauw,

Geeft bij dag het schoonste blauw.

Vrijdags weer, Zondags weer.

De eerste dag zegt niets,
De tweede dag zegt iets,
De derde dag zegt meer,
De vierde zet het weer.

Meer waarde hebben die gezegden, welke met de richting van den wind rekening houden. Niet te verwonderen is het, dat ieder buitenman na zijn ontwaken onmiddellijk een blik naar het haantje van den toren richt.

Zuidwest — Regennest.

De Oostenwind

Is een Koningskind.

Een Oostenwind met regen,

Staat die er drie, dan staat hij er negen.

Heiweer is geen schreiweer.

Niemand zal het verder vreemd vinden, als ook de dieren meermalen als weerpropheten gebruikt worden, ofschoon 't dikwijls uitkomt, zooals het rijmpje zegt: Een profeet, die brood eet.

Maakt de spin in 't net een scheur,

Dan klopt de stormwind aan de deur.

Vliegt snel de leeuwrik naar omhoog,

Dan wordt de hemel klaar en droog.

De Heiligendagen zijn in den mond des volks altijd tijdstippen geweest, waarop het weer om beraad uit is, zooals men zegt. Op die dagen moet men dan ook zorgen met bepaalde bezigheden gereed te zijn.

Met Sint Jacob (25 Juli)

Moet de (hooi) berg op.

Als het op Sint Margriet (20 Juli) regent, dan regent het zes weken.

Hierop maakte een spotboef deze aardigheid:

Al regent het op Sint Margriet,

Regent het zes weken lang weinig of veel, of in 't geheel niet.

Op St. Pietersbanden (1 Aug.)

Trekken de ooievaars naar warme landen.

St. Laurens (10 Aug.) hangt den regen op de haag.

Die op tijd wil knollen eten

Moet St. Laurens niet vergeten.

P. FRANSSEN Jz.

DUTCH GARDENS.

(Slot).

EEN tuinbouwboek, uit die dagen en rijk geïllustreerd, is

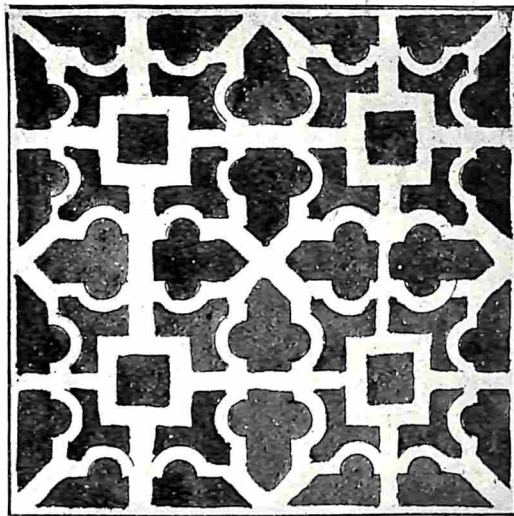
het bekende werk van Jan van der Groen, tuinman bij zijn Prinselijke Hoogheid. Dit werkje, dat in 1669 verscheen, geeft ons eerstens afbeeldingen van bloemperken, zooals wij ze ook vinden op de plaatjes in het werkje van Thimotheus v. Roll (*Blumenbuchlein*) eveneens in 1669 verschenen, doch te Constanz. Beide boeken hebben waarschijnlijk uit den zelfden bron geput, want wij vinden er dezelfde afbeeldingen in als in het boek van Peter Lauremberg *Horticultura* 1632. Maar wij vinden ze ook in 't werk van Androuet Ducerceau 1579 en op de afbeeldingen van den tuin van het slot Heidelberg door Salomon de Caus in 1620 aangelegd. Afb. VII, VIII en IX.

Nergens zie ik iets oorspronkelijks. De afdeeling ornamentbedden, geeft ons uitsluitend copieën te zien van een Fransch werk van Rabel.

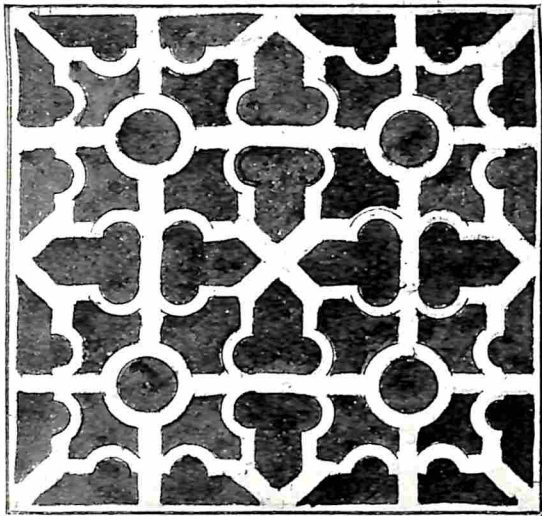
Wij vinden nergens iets, dat typisch Hollandsch kan genoemd worden. 't Eenige wat onze Hollandsche buitens deed verschillen van de buitenlandsche, is het vele water, dat er meestal te vinden is. Dit legt echter meer in den geologischen toestand van ons land, maar nog meer in de economische toestanden. De voorname steden liggen aan de rivier-mondingen en dus in 't

laagste gedeelte. De rijke kooplieden dier steden zochten hunne verblijven dicht bij huis. Slechts bij sommige kasteelen in de hooger gelegen provinciën zien wij belangrijke tuinen, en die zijn weer geheel in buitenlandschen geest. Eerst later komen er belangrijke werken.

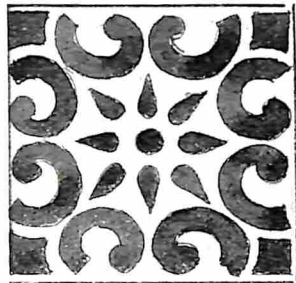
De welvaart en macht waren in de 17de eeuw belangrijk toegenomen en vooral na het voorbeeld van Willem III, den Koning Stadhouder, door den aanleg van het Loo, zien wij verandering. In 1652 kwam Le Nôtre op den voorgrond door den aanleg van Versailles. Zijn eerste roem had hij te danken aan 't park *Vaux le Vicomte*. Zijn ontwerpen waren grootsch en breed opgezet. Hij beheerschte de ruimte, zooals nooit voor hem en hoogst zelden na hem gedaan is, met eene breedte van opvatting en lijnen, die nooit overtrof-

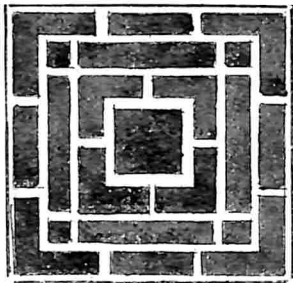
BLOEMPERKEN
VOLGENS J. VAN DER GROEN, 1669.

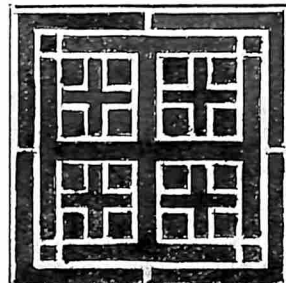
VII. BLOEMPERKEN
VOLGENS PETER LAUREMBERG 1632.

VIII. BLOEMPERKEN TE VERNEUIL
VOLGENS JEAN ANDROUET DUCERCEAU.

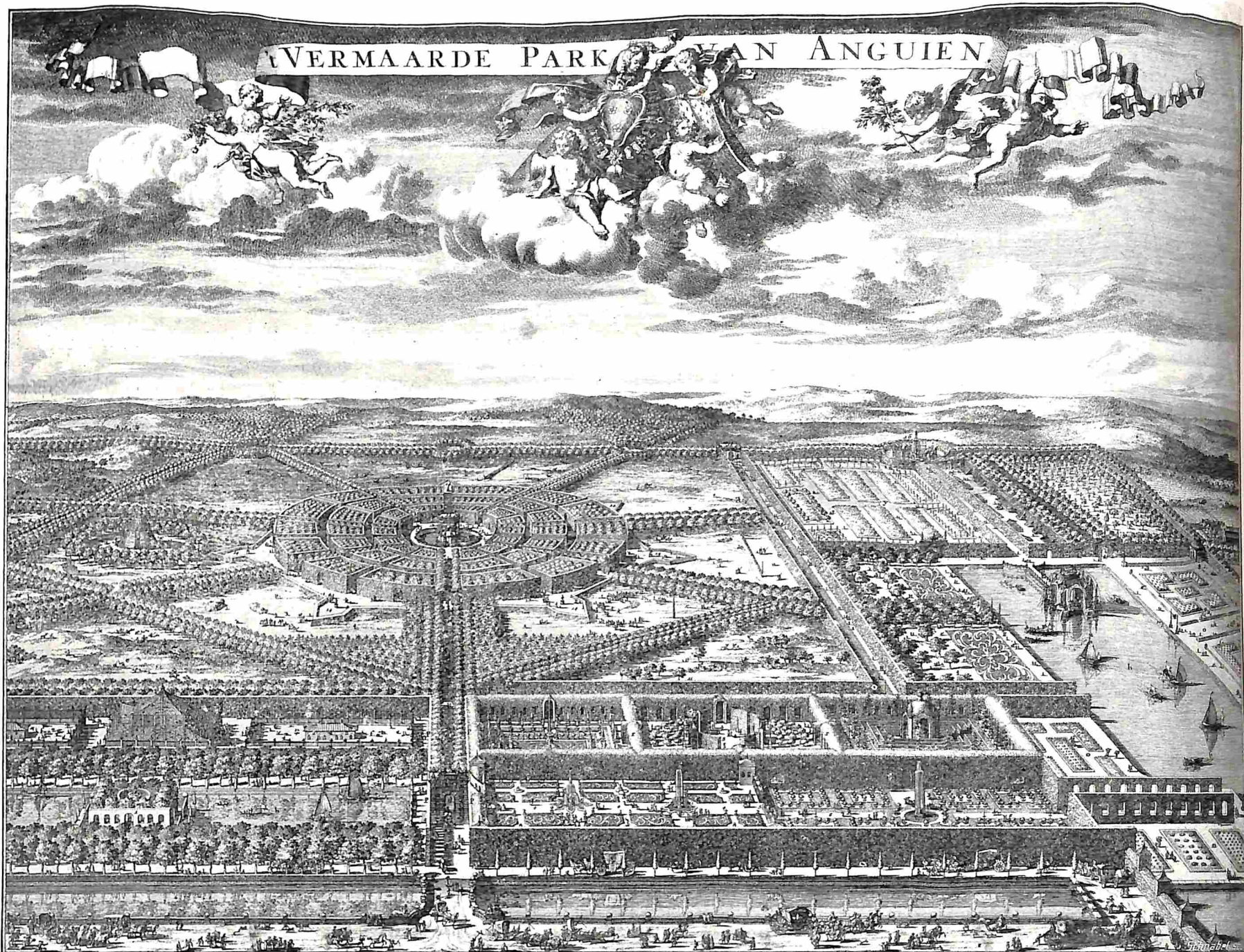

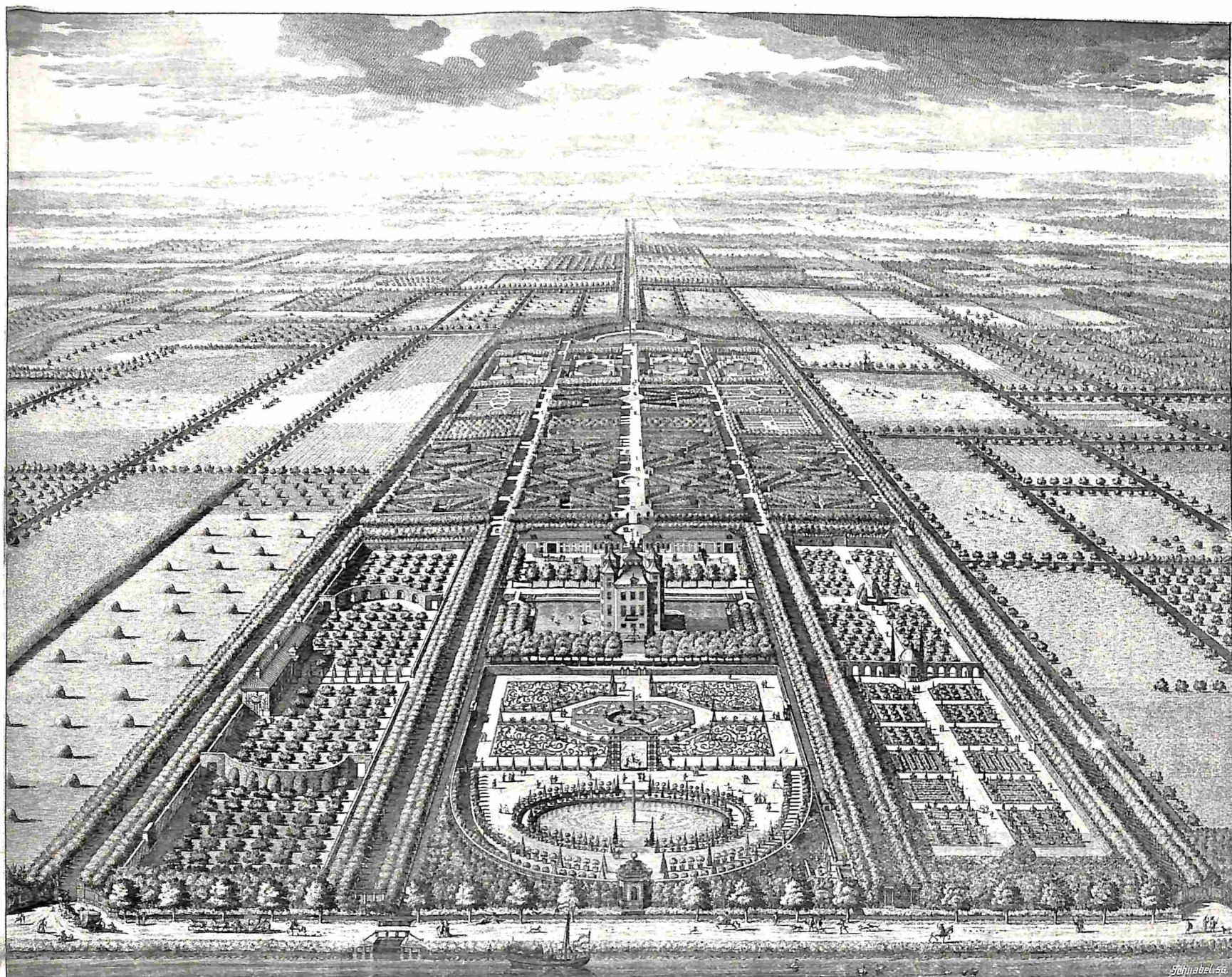
IX. BLOEMPERKEN VOLGENS J. VAN DER
GROEN, 1669.

Bewijsstukken der weinige originaliteit der illustraties in Hollandsche werken over Tuinkunst en de duidelijke afstamming der zoogenaamde hollandsche tuinen.

fen zijn. Niettegenstaande die roem bleef zijn werk in ons land zonder invloed; jaren lang bleef men bij het oude, tot omstreeks 1680. Toen begon men ook in ons land de richting na te volgen, maar toen deze door slechte navolgers al tot verval kwam en dan nog op een schaal en op een manier, die ons een slecht idee gaven van de grootheid der opvatting onzer kunstenaars. Dat men nog niet algemeen met den tijd meeging, blijkt, dat men in 't werk D. H. Cause de *Koninklijke Hovenier* (1720) nog dezelfde

Nieuwe Generale de Seigneurie de Heemstede.

1. L'Allée, 2. La Maison, 3. L'Orangerie, 4. Le Jardin avec ses Parterres, 5. Le grand Bassin avec l'Orangerie.

Generale gezig. van de Heerlycheyt Heemstede.

1. Den Ingang, 2. Het Huis, 3. De Orangerie, 4. De Thuis met de Parterren, 5. De groote Kom met de Orangerie.

XI. 'T HUIS HEEMSTEDDE BIJ JUTPHAAS (PROV. UTRECHT).

Niet te verwarren met 't Huis Heemstede bij Haarlem. Het mist typisch alle uitzicht naar buiten uitgezonderd door de te lange smalle laan.

Een eigenaardigheid der Nederlanders is, dat zij in hun dikwijls zonarm land vreeselijk bang zijn voor zonlicht; bevreesd het 's zomers warm te krijgen.

Zij zijn liefhebbers van lanen (lieft smalle) en *laantjes*, en de boomen vlak op 't huis.

Daarentegen ziet men in zonnige streken, waar de zonnewarmte verre de onze overtreft, in de tuinen en parken groote open zonnige vlakten. De oude tekeningen uit de 18de eeuw doen dit ook duidelijk uitkomen. 't Is haast een vaste regel om van uit het huis uit door een of meer lanen te zien. Deze worden dikwijls tot in het oneindige verlengd.

Men zie b.v. de oude plannen van 't Loo, 't Huis te Zeist, 't Huis te Voorst, 't Huis te Heemstede (Utrecht), Afb. XI en tal van anderen en door die dikwijls smalle koker had men dikwijls de *eenige* vergezichten.

Hoe komt men nu aan dien dwazen naam „Dutch gardens”, die sommige Engelsche schrijvers aanvoeren? Waarschijnlijk vindt het zijn oorsprong uit den tijd van Koning William en Koningin Anna.

Onder hunne voorgangers waren Fransche kunstenaars aan het Engelsche hof aan 't werk, doch toen Willem van Oranje zijn schoonvader verdreven had, was het met den Franschen invloed uit. Willem van Oranje heeft waarschijnlijk Hollandsche tuinlieden medegebracht.

Nu waren onze Hollandsche tuinlieden in die dagen als de beste *kweekers* bekend, en werden Hollandsche tuinboeken in alle talen overgezet.

Die Hollandsche tuinlieden werden ook geroepen om tuinen aan te leggen en zij deden dit op hunne manier, d.w.z. zij legden ontegenzeggelijk Fransche tuinen aan, maar met de Hollandsche gebreken, met de Hollandsche kleingeestigheden, met de Hollandsche benepenheid. Werd een groot werk gemaakt, dan werden de ingeslopen fouten niet verbeterd, maar naar evenredigheid vergroot.

Als voorbeeld van 't *echte* Fransche type in Engeland vinden wij in Kip: *Brittannia illustrata*, o.a. in de gravure voorstellende 't park Chatsworth, in vogelperspectief.

Het park van 't Koninklijk Paleis Hampton Court mist, hoe

uitgebreid ook, die grootscheid en eenheid der gezamenlijke onderdeelen. Hier zijn duidelijk andere invloeden werkzaam geweest, hoewel een Fransman 't ontwerp zou gemaakt hebben. De nieuwste Engelsche schrijvers over de Geschiedenis van Engeland's Tuinkunst zijn het over den invloed der Hollanders lang niet eens.

Reginald Blomfield zegt in zijn boekje *The formal-gardens in England*, dat de invloed van de Hollanders onder Willem en Anna niet groot was, en alleen daarin, dat het gebruik van geschoren Palm en Taxus toenam. Dit laatste is bepaald een verkeerde opvatting, daar die palm-figures, zooals reeds dikwijls is aangeduid, reeds zeer lang en zeker niet minder in gebruik waren, voordat zij hier ingang vonden.

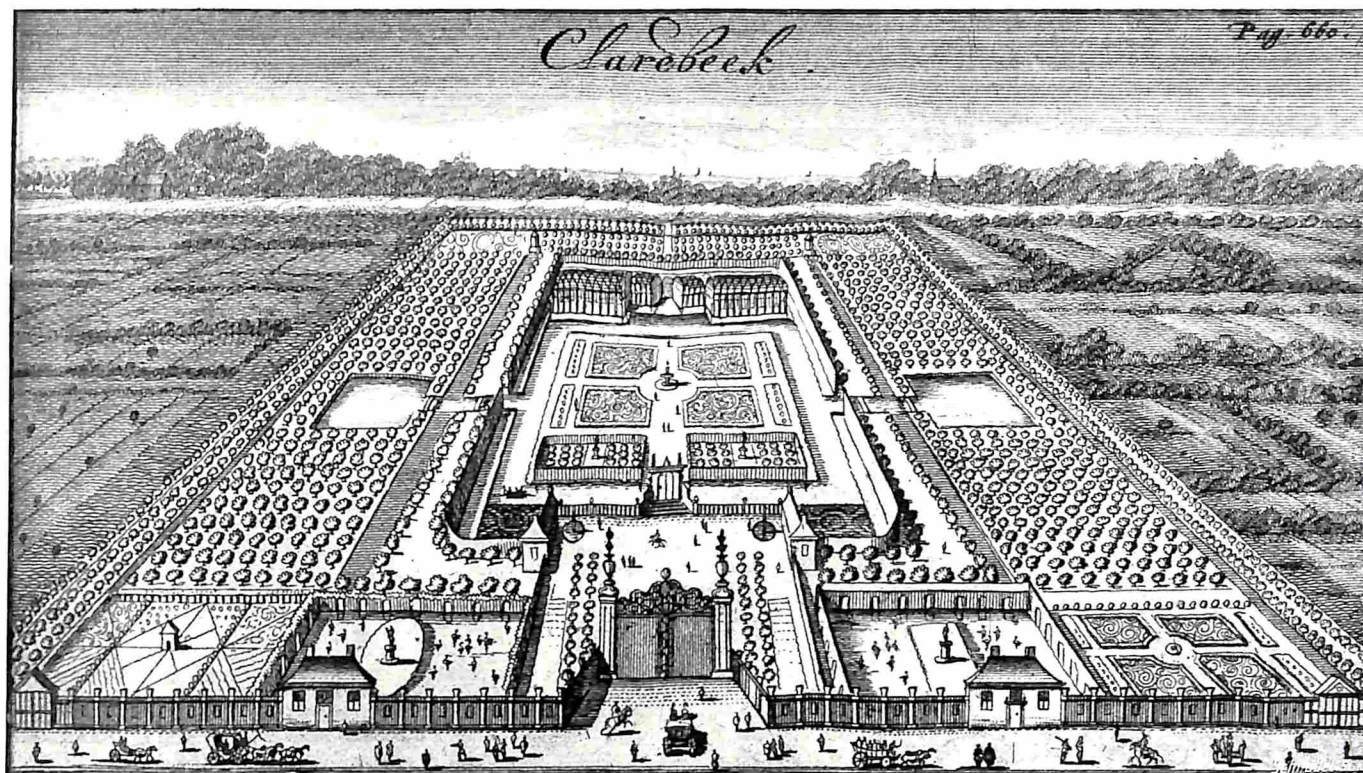
Alice Amhurst is in haar boek *A history of gardening of England*, een andere meening toegedaan en meent, dat door Willem en Anna de Nederlandsche tuinkunst veel invloed had. Wat zij zegt op bl. 207: „The fountains at Versailles and other places in France, are too well known to require notice, but waterworks of quaint forms and surprise arrangements are typical of Dutch gardens and William of Orange brought these into popular favour in this country, together with many other Dutch fashions”.

Deze opvatting is glad verkeerd. Al wat William uit Holland kon medegebracht hebben, was waarlijk niet typisch Hollandsch, maar door ons overgenomen van elders en in Italië zeer in gebruik.

Wat wij b.v. nog in Rozendaal de bedriegertjes noemen en die ook elders te vinden waren, was werkelijk geen Hollandsche inventie, maar was van buiten ingevoerd. Salomon de Caus, die in 1620 de tuin van 't kasteel te Heidelberg maar ook Wilton Gardens schiep, was een specialiteit op dit gebied en toen reeds beroemd voor zijne waterkunstwerken. De Engelsche waterwerken herinneren meer aan de Italiaansche. Bij 't scheppen der Italiaansche tuinen had men afzonderlijke ingenieurs voor de waterwerken.

Verwonderlijk is het, dat de Engelschen enkel spreken van Italian gardens en van Dutch gardens, — zelden van French gardens — terwijl de meeste herinneren aan Fransche tuinen.

Op bl. 197 van haar werk zegt Lady Amhurst, sprekende van Hampton Court en Levens:

XII. CLAREBEEK BIJ MIDDELBURG IN 1696.

De zeeuwsche tuinen uit dien tijd hebben een geheel ander cachet, dan die der andere Hollandsche provinciën — dagteekenen waarschijnlijk uit het tijdperk 1600—1670.

„At Levens there is a portrait of him (Beaumont) with this inscription on it: „Mr. Beaumont, gardener to James II and Colonel James Grahme. He laid out the gardens of Hampton Court and at Levens. Colonel Grahme was a staunch adherent of James II and after the Revolution of 1689, for political reasons, found it safer to live in the North, on the estate he had lately purchased, and it was during this time, and under the direction of Beaumont, that the Gardens assumed the form which they retain almost unaltered to this day. They are, therefore, a most perfect example of the Dutch type of gardens of this period.”

Daar Beaumont een Franschman was, is 't nog niet recht duidelijk, waarom de tuin van Levens nu juist het type van een *Dutch garden* is. De platte grond van den tuin van Levens Hall is het werk van Inigo Triggs en heeft niets van die, welke wij uit Hollandsche plaatwerken kennen.

Wij zouden dus dien naam eer als een spotnaam dan als een eernaam moeten aanvaarden. De Engelschen laten dit goed uitkomen, want, waar zij hun tuinen weer laten herstellen in verband met de terrassen, enz. uit vroegere tijden, spreken zij — en met recht — van *Italian garden*, waar het echter kleine, met geschoren palm en taxus overlade tuintjes geldt, spreken zij — en dit ten onrechte — van *Dutch gardens*.

Waarom ten onrechte? Omdat die geschoren Buxus en Taxus niet typisch Hollandsch is, maar reeds dagteekent uit den tijd van Plinius de jongere,¹⁾ toen er van *dutch-gardening* zeker nog geen sprake kon zijn, want in dien tijd was Holland nog verre van een beschaafd land.

Het scheren der boomen, nu door de Engelschen Topiarian-work genoemd, is afgeleid van 't latijn. De man, die tijdens Plinius boomen schoor, was de topiarius, zooals de tuinman en de kweker de hortulanus waren.

In oude, zeer oude boeken in het buitenland, leest men reeds van geschoren Buxus en Taxus. In de 16de eeuw waren zij reeds in Spanje bekend en in Frankrijk in gebruik. In het voornoemde werk van Peter Lauremberg uit Rostock (1632) zien wij afbeeldingen van allerlei vormen. Zelfs van een heg, waarop een voorstelling van een man en een hond, die een beer aanvallen. Een hoofdstuk is gewijd aan de vraag hoe men zulke prachtstukken moet maken en daarin is wel sprake van Spanje en Frankrijk maar niet van Holland.

Tal van afbeeldingen uit dien tijd geven ons in allerlei vormen geschoren boomen te zien. Hoe komt men nu aan het idee, dat zij van Hollandschen oorsprong zijn? Door de Hollandsche geest, die niet spoedig loslaat, wat het eenmaal vast gegrepen heeft. Toen de tuinliefhebbers naar dergelijke dingen vroegen, ging de Hollandsche kweker zijn gang, en handig kweker zijnde, had hij spoedig den naam, en verzond hij zijne waar ook naar 't buitenland. De verandering van opvatting in den tuinaanleg bracht daarin wel stilstand, maar er waren enkele ouderwetsche kwekers, die uit liefhebberij het zaakje aanhielden. Zoo bleef o.a. Aalsmeer zoowat de eenige streek in de wereld, waar zij als handelswaar te vinden waren. Wel is waar vond men hier en daar in oude tuinen of bij boerenerven een enkel exemplaar, maar niet voor de markt bestemd.

Toen nu in de laatste jaren in Engeland de mode der geschoren boompjes herleefde! moest Aalsmeer het gevraagde leveren. Op tentoonstellingen in het buitenland werd er mede gepronkt en den koopers wijs gemaakt en als typisch Hollandsch aangesmeerd. Daardoor werd Holland als het land beschouwd, dat het eerst

die zaken in gebruik bracht. Wat de Engelsche verhardde in hun meening omtrent hun opinie over Dutch-gardens, zijn de dwaasheden, waarop wij buitenlanders onthalen, als wij hen in ons land rondleiden.

Sedert jaren worden vreemdelingen, vooral Engelschen en Amerikanen door een eigenaardig soort van gidsen rondgeleid. Tot hun program behoort ook Broek in Waterland en de Zaanstreek. Men vindt daar bij burgerwoningen tuintjes, zonder eenigen smaak of takt aangelegd, wat geschoren Palm en Taxus en bijeen geraapte rommel en deze worden den vreemdelingen als Oud-Hollandsche tuinen voorgesteld. 't Is te belachelijk. Deze Noord-Hollandsche buurten zijn nooit de streken geweest, waar eenigszins goed aangelegde tuinen te vinden waren. De beste uit dien tijd vond men tusschen Amsterdam en Utrecht aan den Amstel en Vecht, tusschen Amsterdam

en den Haag en verder bij de kasteelen en huizingen van den Gelderschen en Utrechtschen adel.

Ik herinner mij nog altijd het tuintje van Aaltje Fregeres te Broek in Waterland, wier Broeksche (?) antiquiteiten door een Amsterdamsche commissie waren opgekocht en later overgingen in handen van wijlen Mevr. Lopez-Suasso en nu in 't Stedelijk Museum te Amsterdam zijn ¹⁾.

Dit tuintje stond in Badeker als hoogst merkwaardig aangestipt en als bewijs van old-Dutch-gardening, en 't was niets, totaal niets. Zelfs de geschoren Buxus was misvormd. 't Geheel geleek niets op een geordenden tuin.

Evenmin als vele dier antiquiteiten echt Broeksch waren. (Aaltje kocht in Amsterdam bij, als de vreemdelingen haar tegen goed geld ontdaan hadden van een of andere Broeksche (?) rareit), evenmin waren die tuintjes echt.

Als men nu een of meer oude beelden bijeen heeft gekocht, maakt men er een Oud-Hollandsche (?) tuin bij en... de vreemdelingen daarheen gezonden om een echte (?) Old-Dutch gardens te zien.

Daaraan danken wij den naam, die uit een oogpunt van kunst waarlijk geen eernaam is.

LEONARD A. SPRINGER.

¹⁾ De daarbij behorende marmeren en zandsteen beelden, kocht ik zelf voor de Commissie niet te Broek in Waterland, maar in Sloterdijk en Amsterdam.

DURE BALBOUQUETTEN.

In een der voorgaande nummers van „Buiten” deelden wij het een en ander mede over het proces, dat de Engelsche Orchideeënkweker Sander moest voeren, om zijn rekening betaald te krijgen.

Een zelfde geval heeft zich voorgedaan te Parijs, waar de markies de Beauharnais weigerde de rekening te betalen van den bloemenhandelaar Depouchelle voor de aan Mevrouw de markiezin geleverde balbouquetten. Deze rekening bedroeg de kleinigheid van 15.000 Francs.

Bij het gevoerde proces bleek nu, dat de markiezin midden in den winter niet te vreden was met bouquetten van Viooltjes of Rozen, doch dat zij telkens haar kamenier zond met een staaltje van haar toilet en dat dan de heer Depouchelle moest zorgen de daarbij passende bloemen te verschaffen. Zoo ontving hij eens het staal van een Heliotroopkleurige japon, waarbij hij een bouquet van Hyacinten moest leveren, drie uur reed hij Parijs rond, alvorens hij voldoende bloemen van deze kleur bijeen had. Een andermaal moest hij een ceinture van Mosrozen vervaardigen, dat bij een rose toilet behoorde. Ten einde de benodigde Rozen te krijgen, moest hij zelf naar Nice reizen om ze te kunnen uitzoeken. Een volgenden keer kreeg hij het staal van een japansch kled, en heeft hij een aantal bloemen van Orchideeën en Anthuriums moeten gebruiken om een bouquet samen te stellen, dat daarbij paste.

Het mooiste was, dat de markiezin voor de rechtbank verklaarde, dat zij steeds zeer tevreden met haar leverancier geweest was, en dat het slechts een gril van haar echtgenoot was de rekening niet te willen betalen.

Het is zeer de vraag, wie hier het meest over grillen te klagen had, de markiezin of wel de markies, welke laatste per slot van rekening tot betaling werd veroordeeld.

E. TH. W.

¹⁾ Zie mijn brochure: De tuinen van Plinius de jongere. Groningen, 1896.